

A közép Marosvölgy barlangjai.

m. tudományos Akadémia állandó természettudományi bizottságának megtisztelő megbízásából 1881. óta a közép Marosvölgy barlangjainak kutatásával foglalkozva, azon szívélyes viszonynál fogva, melyben magamat a Földrajzi Társulathoz képelem: legyen szabad kutatásaim első csoportjának főbb eredményeit az alábbi vázlatos jelentésben beszolgáltatnom.

Kutatási területem tulajdonképen a Hegyes-Drocsa-Pietrosza keleti folytatásául szolgáló egész hegyvonaltra, fel az Ompoly völgyig kiterjedt; de a részletes felvételt csupán a Kőrösbányai és ahhoz csatlakozó rövid boiczia hegységből végezhettem be; itt is mellőznöm kell a Kőrösnek néző éjszaki lejtő néhány barlangját.

A hegység barlangrajzához édes kevés adalékot találtam az irodalomban s félreértések kikerülése végett ki kell jelentenem, hogy Bielz Albert nyug. kir. tanfelügyelő Beitrag zur Höhlenkunde Siebenbürgens cz. közleményének (Jahrbuch d. siebenb. Karpathen-Vereins. IV. 1884) idevonatkozó adatait jegyzeteimből nyerte s a Kővári L. Erdély földritkaságában Zeyk János* 1836. utazása után Boiczára felvett adat a valóságnak nem felel meg.

A kőrösbányai hegységnek a Marostól aránytalanul távol eső alacsony főgerinczéből az egyes kúpdad tetők alig 100 – 150 méterre válnak ki. A horpadásokat, hegynyergeket erdei ösvények szeldelik

* Nemzeti Társalkodó. 1837. Kolozsvár II. évf.

s mindjárt Zámától egy eléggé járható hegyi út mélyed a hegységbe Brassó faluig, honnan a hegyhátat megmászva Kazanesden át juthatunk az alváczaikénes meleg fürdőbe. Sokkal jártasabb a M.-Ilyéről a szirbi patak mentét követő s Kőrösbányára tartó út, melylyel párhuzamosan egy gyarlóbb állapotban levő közlekedési vonal vezet ugyanide Guraszáda, Kermazinesd, Danulesd érintésével. A hegység egyetlen főútja: a déva-brádi postaút épen a keleti szárnyon vonul el s ennek mindjárt a Maros partján Bezsánnál két felé való kajani és boiczai ága a hágó alatt (Dealumare) egyesülve lejt a Fehér Kőröshöz települt Brádra.

Barlangkutatásaim egyelőre e hegység déli lejtőjére szorítkoztak, hol túlnyomólag mesozoik kitörési kőzetek diabas diorit, melaphy, porphyrt stb. s ezek tuffái uralkodnak, melyekhez magános szirtfokok, felszökellő tetők, kúpok, vagy bordaszerű tarajzatok alakjában jelentkezik a mész. A Marosnak dülő harmadkori dombok, különösen az ilyei medenczében fel Maros-Brettyei'g festői andesitkúpoktól vannak megszaggatva.

Az ilyei és branyicskai tágulásokban a diluvium terraseai is jelentkezik, míg Branyicskánál a Ruska Pojana chloritos csillámpalája csap át a jobb partra, hol csakhamar a krétakori kárpáti homokkő alá merül. A keleti határt Boiczánál az Ércz-hegység trachytvonulata képezi.

1. A Zám-godinesdi mészcsoport barlangjai.

A mész mindjárt Zámnál magára vonta figyelmemet, de eredménytelenül kutattam az itt elészökellő mésztetőben barlang után. Innen félóránnyira Tamasesdnél a meredek sziklaoldalban látszik egy üreg, csak hogy azt hozzáférhetetlensége biztosítja a magamfajta látogatóktól.

Sokkal szerencsésebb valék Godinesd falunál, hova a völgyi út végéről jókora hágón jutottam át, miközben mindenféle letarolt, elkietlenült sziklaoldalak komor képe kíséri a vándort. Az erdőirtás gyászos következményei valósággal elegikus hangulatba hoznak. A hágóról már látni lehet Godinesd falut, a mint a hasonló nevű patak mentén egy órányi hosszúságban szegényes viskóival elszórodik. Gyér cserjékkel fedett kupos ormok sorakoznak egymásután, s láthatólag a vízmosási barázdák idézték elé e tagozottságot. A bíró házával szemben találjuk az első nagyobb szirttetőt (Colczszikla), honnan jókora barlang tekint az érkezőre alá. A mellette

bevésődött vízmosáson (Pere u Pestere-barlangpatak) egy kis vizér folydogál alá, mely nevét csak annyiban érdemelte ki, hogy a barlang is táplálja egy vékony vizsugárral. Az egész különben jelentékeny beszüremlés székhelye s épen a szikla tövénél egy gazdag forrás üti fel magát, melynek hőmérsékletét 1882. június 29-én d. u. 2 órakor 18° (C) külső hőmérséklet mellett (árnyékban) 7° (C) találtam.

A völgyből mohós sziklaromon kapaszkodunk kifelé, miközben óriás csalánok barátságtalan csoportján törtetünk elé a folyvást észrevehető barlangnyílás után szabva meg irányunkat. Ösvény nem kínálkozik sehol, annak tanujelül, hogy a falusi nép se igen méltatja e helyet figyelmére. Hatalmas páfrányok diszítik a kapuhomlokzatot s a kifolyó vizeret májmohóvirány tócsásítja el.

Belépve a 8 m. magas, 5. m. széles nyíláson tágas barlangüregben találjuk magunkat, mely 50 méter távolságban egy erős csepegéstől visszhangozó gallériához vezet. A magas boltívről lezuhogó vizsugarak hangos csobogása kísértetiesen visszhangzik a fakó drapperiákkal kimagasló falakról s önkénytelenül megrezenünk, midőn a melléküregek sötétjéből egy-egy denevér fejünk felett hirtelen tova rebben.

A KDK irányból most egyenesen keletre igazodik barlangunk s pár lépés múlva egy cseppkőhalmozatok alatt görnyedező boltíves csarnokformában találjuk magunkat. A főüreg folytatásaként három sikátor hatol nagyjában keletnek, melyek fokozatos kiágazást és hosszúságot mutatnak. Az első s egyúttal legmélyebben fekvő ág hirtelen elkeskenyül és törpül 13.5 m. távolságban már járhatatlan s odáig a vastag guano halmokon s ezekből képződő iszapon kell botorkálnunk. Mindjárt következik a párhuzamos második ág, melynek alapján egy patakocska csörgedez. Ebből kijövet néhány lépéssel fennebb veszi kezdetét a harmadik 27.5 m. hosszú ág, mely lépcsőzetes fejlődésével, síkos alapzatával a járást-kelést igen megnehezíti. Mind a három ág egy-egy külszíni dolina leszűrődési csatornájaként szolgál s erős esőzés s tavaszi olvadás idején a lerakodásból és kivájásból ítélve, elég jelentékeny víztömeget vezet a főüregbe le.

Most innen visszatérve az első elágazási ponthoz, ott egy egészen ellentétes nyugati folyosószerű üreget kelle még bejárnunk.

Ásatási kísérletemet itt az elágazási csomópontra határozám s utóbb a főüreg, valamint a mellékágak több pontjain megújítottam. Fájdalom a terjedelmes barlang több ízben tett látogatásom daczára a fáradságos munkálatokat eredmény nélkül hagyta. Árkainkba csak-

hamar víz fakadott, nehezítve a munkálatokat. Annál erélyesebben folytattuk a kutatást s végre is reményvesztetten hagytam oda a sokat ígérő munkatért. A barlang gazdag stalactit képződvényeivel s a főcsarnok végén említett medence stalagmitjaival: cseppkő-barlangjaink közé sorolható.

A kényelmetlen lejtőn leereszkedve a délről éjszakra haladó patak völgyön felfelé indultunk. Szilvás kertek, kaszáló foltok szagatják meg a házak folytonosságát. Egy-egy parkot foglal el mindenki s ügyes bajos dolgaiban távol szomszédját hangos kurjantással értesíti. A letelepedés törzsenkint történhetett s ezekről vette a falu s apró házcsoportjainak elnevezését. A jobbparti oldalakra kapával vetett kukoriczatáblák hatolnak fel; helyenkint azonban a megfagyott talaj a záporoktól lesodortatván: ez észszerűtlen gazdálkodás következményeit előre illusztrálja. A balparti meredeken törpe cserjék (bükk tölgy vegyülék) késleltették a talaj kipusztulását, hanem a lapos tetőkre a földmívelési buzgalom azért kiterjedt. Valóban ideje volna a talajhoz mért gazdálkodási rendszer kötelező megszabása, mert a tisztán erdei talajt, vagy marhatartásra alkalmas legelőket a gazdagabb völgyek oktalan utánzásával teljesen elsilányítja e miveletlen hegyi nép napról-napra öntudatlanul előkészítve szegényedését.

Valami fél órát gyalogolunk ilyen reflexiók közt felfelé, midőn egy erdőfolt felől erős vízzuhogás üti meg füleinket. Az idegenek láttára kíváncsian eléfutó emberektől csakhamar megtudtuk, hogy egy üregből elézuhogó pataktól származik a zaj s a falunak ideeső házcsoportját *S a s z a n a k* nevezik.

Krisán Péter nevű ember telkén kelle kiindulnunk a meredek hegyoldalra, melynek fáí folyvást elfedik előlünk a barlang nyilatát. A zugás mind erősebbé lesz s mindjobban közeledik, mígnem mi is a hanyathomlok lerohanó patak mély árkához érkezünk. A barlangba kettős kapu vezet s mindkettő nyugatra tekint a *Colcz* nevű szirthomlok alól. A jobbfelöli egészen száraz mellékodu, hova csak nagy vízálláskor csaphat be a patak. Abból egy törpe kőzön át a főüregbe jutunk, melynek közepén zuhog elé nagy szilajul a patak. A vízmeder két széle meglehetősen magas partként van levájva, honnan első tekintetre jellegzetes praehistorikus cserepek tünedeznek elé. Azonnal gyűjtéshez fogva, elég bőven kaphatjuk a neolitikor (uj kőkör) cserepei mellett az őslakók asztali hulladékaiból fennmaradt juh, kecske, tulok csontokat s ezekkel összevegyült szén- és hamutörmeléket. Ép állapotban csupán egy kis kannát

sikerült kifejtteni; de a töredékekből ítélve nemcsak ivópohárfélék, hanem nagyobb fazék, tálnemű, szóval az étel eltartására, felhasználására készült edény is volt itt. Mindez kézzel készült, az anyagot azonban jól megiszapolták, kívül belül graphit- és szénmázt, agyagtapaszt finom röthelfestést alkalmaztak s különféle vonal pont czirádákkal díszítették még azonfelül. A birtokomban levő kanna oldalán a betüzelésből egész vonalsorok s azokból geometriai idom keletkezett. Így a talpon egy csillagrajzolatot látunk. Máson toll, ág-zigzagus vonaldíszítés fordul elő. Nagy gondot fordítottak a peremékitésre s ezt csontárral, fastylussal idézték elő. Általában piros és barna színre szerették edényeiket mázolni. Mindezt a Pulszky Albumban * bővebben kifejtettem.

Kőszerszámot a barlang nem adott s csupán egy gypslemezből alakított háromszögre idomított készítményt említhetek fel e nemből. Ez eszközhöz hasonlót Virchow a berlini anthropologiai társulat ülésén mutatott be s amulettnek nyilvánította azt.

A barlang balfelőli részéből még egy folyvást fölfelé hágó nyílás ágazik ki, melyből egy repedésen át a szabadba juthatunk. A vastag iszaprétegből ítélve esőzéskor a szirttetőről jelentékeny vízér zuhan ide.

A főüreg két és félemeletes tárnaszerű alakulással mélyed a hegy mélyébe. A nagy tuskokkal teleszórt mederben lépcsőzetes közetelválás folytán apró zuhatagok képződnek a szűk nyílásban megsokszorozódó lármás visszhangot idézve elő. Mihelyt gyertyavilágra szorultunk, ugyancsak kelle bátorítani falusi kísérőinket, kik e rejtelmes üregben az ördög lakát feltételezték s abba hatolni nem merészkedtek soha. Nehány ezüstpénzdarab felmutatásával sikerült a babonás aggodalmakat elcsittittanunk; de mikor 40 méter távolságban egyszerre vízzuhatag fogadott a magasból s a boltozat résein betóduló légáram gyertyáinkat kialtatta: egyszerre felujultak rémképeik s csupán azzal birtam őket maradásra, hogy gyertyáimat nem vihetik magukkal s a sötétségben a síkos köveken visszatalálni nehezen fognak. Vezetőim azonban vezetettekké változtak át s engem bocsátottak úttörőnek abban bizva, hogy míg a draku velem végez, azalatt ők mégis elhordhatják irhájukat. Pedig a sok beszédnek megvalósulásától kezdék én is tartani, akkora robajjal, zajjal csörtetett egyszerre a magasból felénk a patak, mely a nap-

* A godinesdi neolithkori barlangtelep Hunyadmegyében Pulszky Album 23—24. lap I. táblarajz. Budapest, 1884.

világról egy körülbelül 30 méternyi csatornán egész váratlanul alábukik.

Az emberek állítása szerint alig néhány év előtt választá mostani nyaktörő irányát patakunk, mert azelőtt a barlangtól délre egy szirtszakadékon esett alá.

Ezzel azonban barlangunk végére nem jutottunk. Egy küszöbforma lépcsőzeten átkúszva a leghátulsó szakaszt érjük, mely a gazdag beszüremléstől feloldott mészből változatos cseppkövesedéseket, stalagtit és stalagmitdíszítéseket nyert, s a hova bő víz idején szintén beszolgál úgy látszik egy sziklahasadék. A finom csapos cseppköveket kecskecsesnek nevezi a nép s a tej javulását, bővülését várja tőle. Kisérőim is szorgalmasan ellátták magukat belőle.

Elvégezve belső szemlénket, még csak a patak beszakadási helyét kelle felkeresnünk. E végből ismét leszálltunk a völgybe, bár itt is kivezet e tetőre egy meredek ösvény. A helyett kissé kényelmesebb utazást nyújt a felső ösvény, mely egy elhagyott vízmeder mellett tart kifelé, abban jelezve egyik útját a bujosdit játszó pataknak. Alig kapaszkodtunk ki egy lépcsős fokterüire egy kis rétecske tárul elénk, melyről a csacska vízer kanyarogva elélejt, hogy egy nyíláson hirtelen eltűnjék szemünk elől. A Paltina Siruluj nevű réten tehát a barlangban kifolyó patak, mint buvópatak lép elénk s e szerint e völgyön két barlangon kívül e buvópatak is helyet kér topographiai adataink közt.

II. Felső-Boj barlangjai, dolinái és buvópataka.

A guraszádai vasúti állomást elhagyva e sajátos nevű falun kell végig haladnunk. A falu nevében a magyar névhez csatolta a közhasználat az oláh fordítást is, mert Gura-Száda. Ez is egy példája a hunyadmegyei ethnographiai alakulásnak. A földesúr oláh jobbágya kedvéért annak nyelvén nevezgetve helységét, a határ düllőjét, lassankint a csupán osztálylevelekre, hivatalos kiadványokra szorúlt ősi nevek kivesztek a gyakorlatból, sőt tanukihallgatások, határjáró bizottságok révén, miután itt a nép véneinek bevallása vala irányadó, még a hivatali nomenclaturában is uralomra jutott a mindjobban szaporodó jövevények helynévtára. Így lett az Egerügyből Hunyadmegyében az utolsó században Cserna, a Sebesből = Bisztra, a másik Sebesből = Riu mare, a Jófű helységből Dobra, a Kövesből = Kujes, Ölyvesből = Ujes, Veremágból = Vormága, Nagy-Ágból = Nozság, Kőrösfőből = Kristyor, Kisbányából =

Boicza; s így változott el a hunyadikorbéli Törzsökfalva = Brettyelinre, Kálmántelke = Kaonra, Sáág = Zsoszánra, Örök = Urikra stb.

De tán egy más alkalommal e szomorú metamorphosistról tüzetesebben szólhatok s kövessük most a guraszádi patakot, mely egy órányira jobbról a Boj vizét veszi fel. A mellé térve be, egymásután következnek Alsó- és Felső-Boj faluk nevükben (Ökörfalva) elárulva, hogy erdei irtásból vált marha legelőként szálltak meg az első települők. Felső-Boj egy öblösödést foglal el s gyümölcsfák (szilva) közé rejtőző házaival igen idylli képet nyújt. A falu háttérét három mészkúp szolgáltatja, melyek nyugatról keletre lépcsőzetesen fokozódnak. A Galbina képezi a középső tagot. Erről mély horpadás vezet a Luciaig keletre. A kopár mészsziklák kőomlásainak sivárságát néhány elvadult diófa igyekszik élénkíteni.

Epen az említett horpadás irányában egy útszakasz is feltűnik, mintha csak jelölni akarná első barlangunk helyét. Egy kis patak használja kifolyási kapu gyanánt az üreget, vig szokelléssel kezdve meg földi pályáját, mintha örülne azon, hogy az isten szabad ege alá kiszabadult.

A barlang bányaszerű üregként délre tekint, de 10 méter távolságra keletnek kanyarodik, több-kisebb kanyarulattal végül villaalakúlag fejeződve be. Mindjárt a fordulóban szép gyapjas, fodros cseppkővesedés mutatkozik, de az átellenes fal úgy összeszorul, hogy csak vigyázva haladhatunk tovább. 30 m. távolságban egy tócsa állja utunkat s ebből a felesleg részben a vékony falazaton át kivájja magát a szabadba. A mögött egy száraz, de törpe síkátorba jutunk, mert a patak ezen a ponton tör elé azon láthatatlan földalatti útjából, mely körülbelül 1,5 kilométer hosszúságra terjed.

A barlang végső szakaszában 1882. június 29-én d. u. 2 órakor 18° (C) külső hőmérséklet mellett 8° (C) temperaturát találtam s a betoluló víztömeg ugyanakkor 7° (C) vala. A barlang terjedelménél és alakzatainál fogva jelentékenynek nem mondható; a kijáratától megnyíló tájkép azonban megérdemli az odautazást.

F.-Boj második barlangja s az odavezető dolinák. A barlangpatak elbuvási helye.

Búcsút véve barlangunktól a Galbina és Vorvu Lucia közti hegynyeregbe jutunk. Kimenet a padosan elváló tömör szemcsés, és szürkésbe hajló mésznek kelet nyugati csapása és szelíd déli dülése kényelmesen szemlélhető. A hegynyereg alig 1 kilométer hosszúságban délről éjszakra majdnem szabályos egy-

másutánban h é t j ó l kialakult, átlag 20—25 m. átmérőjű, 5—10 m. mély dolinát tüntet fel, ezek sorakozásával illusztrálva mintegy azt az irányt, melyet az elébb leírt barlangon kiszabaduló barlang a mészrétegek közt megfut. E hullámos üregekről Gropa (Gödrös) nevet visel a hegynyereg. A dolinák védett helyzetét a szegény falusi nép krumpliültetésre használja fel. Némelyikben — ha le-szállunk — jól megkülönböztethetjük a legutolsó vizáradáskor képződött friss iszapot, kavicsot s azok spirális elhelyezkedése szépen feltünteteti minő örvényléssel sülyedt be az alig észrevehető repe-deseken az idejutott esővíz.

A nyolczadik dolina párkányzata nincs kifejlődve teljesen, mert ide a patak foly be. Épen e miatt Barlangpatak (Pereu-Pestere) a neve. Ez tehát a m á s o d i k b u v ó p a t a k, mely eredetét a Danulesd és F.-Boj közti magaslatokról veszi. A közelben elszort házcsoport neve Dosu Pesteri (Barlanghát) nevet visel.

A patak mostani szintája csak egy újabb geológiai alakulás, mert minden jel oda mutat, hogy régebben a dolinák által megjelölt irányban a két hegy közé eső horpadáson szűrődött le a háttér víztömeg, a mikor F. Boj helyén egy tömedencze létezhetett.

A halk csobogással eltűnő pataktól balra felemelkedő sziklafal alól két barlang is tátong. Egy mélyedés hatol a hegy alá s azt kikerülve juthatunk el a barlangokhoz. A kettő egyirányban dél-keletre mélyed a hegy alá, csakhogy a felső alig érdemel említést s egy kis beomlási üreg.

Derékig érő buja növényzet s főleg illatos Telekia speciosak csoportján át kell magunkat küzdenünk a dolinaszerű süppedés szélén a nagyobb barlanghoz, melynek 6 m. széles 4·5 m. magas ívalakú kapuzata mindjárt szemünkbe ötlük. A tágas barlangüreg fölött jókora szirthomlokzat fehérlik mohdísztetével, lengő pafány-foltjaival festői képet nyújtva az érkező elé. Fennebb a szikla-oldalon cserjék kapaszkodnak görcsös alakzatokkal szinte elárulva a természet mostohasága ellen folytatott nehéz harcukat.

Barlangunk tág csarnoka bennebb két felé ágazik s a falazat rovatkáiban, redőzetes képleteiben világos nyomait ismerhetjük fel az egykori vízfolyás változó szintájának. Most a barlang száraz. A válaszfal elkeskenyülésével ismét egyesül a két ág s itt gazdag stalagtit diszletek, oszlopos, dudoros halomszerű stalagmitek fejlődtek ki, melyek miatt ugyancsak óatosan kell haladnunk. A hátrahagyott jobb felőli ágazatban emberderék vastagságú oszlopforma stalagmitet találtam s a talapzatot is jó vastag mészburkolat fedte.

Első látogatásom idején nem haladhattam tovább a leírt cseppkődíszereteknél. Utóbb ellátva magam megfelelő eszközökkel onnan a rézsút dülő falazaton felkapaszkodtam s ily módon sikerült egy felsőbb emeletbe eljutnom. A sokkal keskenyebb, helyenkint csakhogy elférünk benne. Iszaplerakódása s a falazat nedves volta mind azt mutatják, hogy ide víz szivárog be, csakhogy az soha se gyűl annyira, hogy rendszeres kifolyást nyerjen. A lassan tovaszivárgó víztömeg által feloldott mésztömeg a levezető sziklалapon vastag hullámos haborom, pikkely és csapós formákban halmozódik fel, úgy hogy kézi kalapáccsal lépcsőfogakat vághatánk abban magunknak.

Vége a barlang mind magasabbra haladva, vékony repedéssé szorul. Ugy látszik a felszínről behatoló víz rendre tovább bontogatja s a barlang eme része még alakulóban van. A benne járást a mész padok lépcsős elválásai is nehezítik s embereimmel csakis egymásutánban lépdelhettünk benne végig.

A barlang elő részének homlokzati üregeiben sziklafecskék fészkelnek. Denevér kevés mutatkozott.

A barlang átellenében Godinesdre vezető ösvénytől jobbra még egy dolina igényelte figyelmünket.

Elvégezve szemlénket a Galbinára kelle kilátogatnunk s arról ismét nyugatabbra a Custura oldalán egy kút forma mély dolinát kerestem fel. Torkolata tölcselesen mélyed le s már itt oly meredek, hogy alig birtunk megkapaszkodni. A legmélyebb részhez azonban nem közelíthettünk s a cserjeövhöz még tüskéket dobálnak az emberek, mert már több ízben marhák hullottak oda be. Ezen felül kövekkel is tölteni iparkodnak.

E hatalmas dolinával befejezve a boji barlangok sorát, utazásunk eredményéül 1 nagyobb és 2 kisebb barlangot a Barlangpatak nevű buvó patakot, a hegynyakon 8, azonkívül két figyelemre méltó dolinát említhetek fel.

A két barlang mindenike a be- és kitörési barlangok csoportjába tartozik és se őslénytani, se kulturhistoriai-leletet nem szolgáltatott idáig. A vasutról legközelebb esvén : kirándulók könnyen felkereshetik.

III. Kermazinesd barlangjai.

A felső-boji barlangoktól nyugatra a godinesdi-völgybe szállhatunk le s ily módon az ottlevő barlangokhoz juthatunk el. Keletre a Vurvu Lucia megkerülésével egy meredek Kermazinesd

nevű faluhoz szolgál le, hova azonban guraszádai fővölgyön sokkal kényelmesebb út kínálkozik. E végből Alsó-Bojón át vissza kell térnünk odáig, hol a hasonló nevű patak betorkollik, s onnan egy szekérrel is járható út vezet a Valye máre (= nagy patak) mellett Kermazinesd faluba.

A falut elhagyva negyedórával fennebb természetes mészgát fekszi át a völgyet, melyen a Danulesd faluról lefutó patak egy alagutttal vájhatott magának átjutást. A Stoján nevű mészszikla a balparton hamar véget ér s itt mögéje kerülhetünk, hogy a felső kapuhoz érkezzünk. E szabálytalan 6 méter magas boltív alá jutva előbb 5, utóbb 4 majd 3-5 méter széles csarnokban találjuk magunkat, honnan jobb felé előbb egy kapuszerű nyílás, majd egy mellékág nyílik meg. Utóbbi a víz szintjében helyezkedvén el: áradáskor azt is felkeresi a patak. Most egy rövid déli, majd egy keleti szakaszba érkezünk, hol a patak vissza van duzzasztva, mert épen a kifolyáshoz egy kis vonalon helyezkedett el.

A mint látjuk e rövid barlangban egy majdnem U alakú természetes alagutttal állunk szembe, melynek esetleg bedugulását a völgyi lakosság mindig rettegi. Így 1878 pünkösdi éjszakáján a Danulesd felől elszabadult fatuskók úgy eltorlaszolták a barlangot, hogy a midőn saját erejében ismét utat tört magának Kermazinesd és Guraszáda vízmenti házait elsodorta s több emberélet esett a váratlan pusztítás áldozatává. 1873 májusában egy felhőszakadás idézett hasonló jelenetet elő.

Az ördög-barlang. Közvetlen a leirt barlang felső kapuja felett emelkedő szirtoldalon nyílik meg a Pstere-Zmeuluj (Ördög-barlang). Miután a Biharhegység hirneves csontbarlangját: az Oucsászt is Ördög-barlangnak hívja a nép, én is nagy reménységgel közeledtem a megnyíló üreg felé. Alig érkeztem ki oda: legott tisztában valék a különbséggel, mert egy befelé lankásan lejtő 25 méter hosszúságú s elől 5, közepén 2,5 m. széles végül kiéklő kis barlang nyílt meg előttem. A boltozat keskeny repedéssé magasodik, miután az időnkint becsorgó víztömeg magának hosszú rést mosott. A magasban denevérek tanyáznak.

A dús televényréteggel vegyülő alapzatban mostkori pásztor-tűzhelyen konyhahulladékain kívül egyebet nem találtam.

Kijövet tovább vizsgáltam a sziklaoldalt, de pár kis odun, vizmosta üregeken kívül egyébre nem bukkanhattam.

IV. *A karácsonyfalva-boiczai sziklaszoros barlangjai.*

A) Karácsonyfalvi barlangok.

Guraszádától keletre eredménytelenül jártam meg a Marosnak fútó völgyeket, mignem a déva-boiczai postaúton végre Karácsonyfalvánál (Krecsunyesd) és Boiczánál ismét találtam, és pedig terjedelemre, tartalomra egyaránt nevezetes barlangokat.

Déváról M.-Németinél átszállva a Maroson a Kajánpatakvölgy jelöli meg a további irányt. Bezsány falunál azonban még egy oldalvölgy nyílik meg, mely egyenesen a Fehér-Körös vízállásztójára vezet Valisoránál. Ha mi Burjánfalva, Kecskedága, Nyavalyásfalva irányában egyenesen haladunk, Fűzesfalunál már előnkbe tárul a karácsonyfalvi hatalmas Magura mésztörmzse. Ezzel átellenben Boicza előtt egy még magasabb és szintén Magura nevű mésztető magaslik fel, úgy, hogy kettőjük közt csupán egy keskeny szírhásadék (Intre Piatra) marad a patak és országút számára. Ott eléhaladva a meredek sziklafalak mindenikében barlang-üreget pillantunk meg. Kezdjük ezek szemlélését a jobb parti, vagyis karácsonyfalvi oldalon. E végből a maroknyi helység házai közt ki kell kerülnünk egy mezei útra, honnan valóságos kecskeösvény kínálkozik számunkra. Ez a mészkőpadoknak lépcsőzetesen kirúgó fejein majdnem tetőirányosan vezet fel, hogy ugyancsak igénybe kell vennünk testgyakorlási képességünket s e meredekre szédülő fejjel ne szánja el magát senki.

Egy lapos hegyháttra jutunk ki, hol kukoricaföldeket varázsol elé a lakosság munkássága. A mészvidék jellemző piros agyagja (terra rossa) képezi a vékony termőréteget, melyből közönkint mészfejek, dudorok fejezlenek elé. Hatalmas dolina tölcser süpped a hegyhát közepébe s annak közelében egy kútformán lemélyedő üregtől óv az odadobált tövishalom. Ezt Dringanya (Csergettyű) néven mutatták be embereim, valószínűleg a bedobált kövek után felhangzó zajra, csattogásra vonatkozva. E dolináról alább lesz még szó, miután az a Magura legnagyobb barlangjába nyílik.

Ezekén kívül még több dolinát találtam s főleg egyik ezek közül a később leírandó Zidu, vagy Hunfalvi János barlanghoz számítható.

A magura tető 350 meter magasságban van a katonai térképen jelezve s a 129 m. magas falu felett ilyenénkép 231 meterre emelkedik.

A délkeleti párkányhoz érkezte a mészpadok keskeny lépcső-

zetein balra kell fordulnunk. Alattunk nagy mélység le a völgyi patakig, hova eleinte borzadva tekintünk le s nagyobb biztonság kedvéért a fűszálakban is szorgalmasan megkapaszkodunk. Egy kis üreg állja utunkat csakhamar. A tetőről lecsorgó víz tágítgat itt magának egy új pályát. Barlangszámba alig jöhet.

1. Annál nagyobbyszerű a Balogu nevű barlang néhány lépéssel odább. Öblös kapuzata már az országúton érkezőnek is feltűnik, de azért nagy fáradsággal sikerül az ahhoz kiszolgáló meredeken kikapaszkodnunk. Eltakarítatva az utunkba nőtt dudvákat, egy tágas előcsarnokban találjuk magunkat. Onnan jobbra egy sziklapárkány felhívja mintegy figyelmünket a rézsút felfelé haladó s egymás átellenében elhelyezkedett két mellékágra. A mellékágak egyike kiszolgál a tetőre s minden hihetőség szerint használva volt — főleg falának lekopottságáról ítélve — ama távoli őslakóktól, kiknek tűzhelymaradványait, háztartási készleteit a barlangban felfedeznem sikerült.

A főüreg bennebb elkeskenyül, de kárpótlásul boltozata csúcsívesen a tetőig emelkedik fel. A napfény annak részén bedereng s kődarabok zuhannak onnan úgylátszik néha alá. Hatalmas kőrákás-hoz érkezünk e boltív alatt. Embereimmel a gátszerű törmeléken rést nyitattva, akkor vettük észre: hogy a Dringanya dolina alatt állunk s e kőrákás a pásztorfiuk pajzánságának köszöni létrejöttét.

Minthogy első ízben a főirány követésével voltam elfoglalva, csak utóbb vezetett egy buzgón segédkező tanítványom: Holicska Imre ébersége az itt balra kialakult s őstörténelmileg felette érdekes oldalágra. A dolinától az eddigi Ny irány É Ny igazodik s gazdag cseppkődíszletekkel pompázó szakasz veszi kezdetét. Abból hasoncsúsza érjük el a végső szakaszt, hol a cseppkövesedés még mindig követ, s hova több vízvezető csatorna öntheti esőzéskor tartalmát. Mikor már végét képzeltük a terjedelmes barlangnak: nevezett tanítványom még egy utolsó fülkébe csúszott be, hol a víz lassú ornamenticájának gazdag választékát bámulhatjuk.

Az ásatási kísérletek mind három szakaszban eredményre vezettek; de legtöbb lelet az első terem oldalfülkéiből s a dolina szomszédságában említett oldalsikátorból jutott birtokomba. Kultúrtörténelmi szempontból összes barlangjaim között első helyen áll a Balogu, melyet én a m. tud. Akadémia mathem. és természettudományi Bizottságához * 1884. márcziusban beterjesztett előleges jelen-

* Matematikai természettudományi Értesítő, II. kötet 6. füzetében.

tésemben a hazai földtan nagyérdemű bajnokának s egykori hálás emlékü tanáromnak dr. Szabó József egyetemi tanár úrnak nevével óhajtottam kitűntetni.

A kiásott tárgyak közt legtöbb a cserépnemű. Az őslakók igen ügyes fazekasok valának s a közelben előforduló földnemüekből rosszul megiszapolva s hiányosan kiegészítve, bár igen változatos alakzatú s díszítésű edényféléket produkáltak. A kézzel formált féleségek mellett egy kékes kőedényfajta töredékei a korong használatát világosan kimutatják. Az ilyen edények a római telepeken Hunyadmegyében általánosan el vannak terjedve. Az anyagot olykor szénnel, graphittal vegyítették, majd homokdarát szórtak közébe s a közel fekvő quarczporphyr földpátját sem birták elaprózni. Díszítési motívumaikból legalább ötven félélt választhatunk ki. A geometricus és textil alakzatok minden elképzelhető féleségei mellett az újj köröm-lencsedíszítés, fa-csontáral való betűzdelés mind otthonos vala s a mellett graphitröthel-kaolin mázt is alkalmaztak s az ilyen edényeket csontlemezzel is gondosan kicsiszolták.

A dolina mellé torkolló oldalágban két ép edényt is sikerült kiásni. Egyiken két átellenes aránytalan fül, másikon csak dudordísz látható. Mindkettő étel eltartására szánt tál lehetett.

Kőeszközökből egy quarczporphyr őrlőkő, két nagyobb csiszolt diorit fokos vagy fejsze töredék, egy szépen kidolgozott véső, pár kisebb kőszerszám s főleg sok parittyá jöhetnek említésbe. Csonteszközökből néhány tű ár, simítóul szolgáló bordacsonatok említendők. A konyhahulladékok közt tulok (juh) kecske igen nagy bőségben találhatók főleg az előcsarnoknak hamuval, szénnel vegyült törmelékében. Vadállatokból macska, róka, farkas s őzcsontok kerültek birtokomba . . .

Az említett házi állatoknak csak bizonyos, az izomzat által jobban ellepott részletek jutottak e kitűnő védelmet nyújtó barlangi hajlékba s a velőtartalmú csontok mindenikét szorgalmasan felhasználva, repesztve és ily módon tartalmától megfosztva dobták oda a jelekből ítélve húséges kísérőjüknek: a kutyának, mely az ízfelületek lerágásában biztos nyomait hagyta fenn. A csigolyák csekély száma arra utal, hogy mint a svájci czölöpfalukban itt is a velő miatt összezúzva felcsemegézték. A gabonaismeretére az őrlőkő jelenléte utal; az előforduló agyagvasgömbök arról tanúskodnak, hogy a fazekak bemázolása mellett tán saját testük díszítésénél is igénybe vették.

Minden csak halványvázlata adataim bőségének, mely a maga

teljességében a magyar tudom. Akadémia kiadásában fog napvilágot látni.

2. A Zidu cel din Sus (Hunfalvi János barlang. Felső elfalazott barlang).

A Szabó József barlangtól még veszélyesebb ösvényen folytatjuk utunkat a Zidu cel din Sus — Felső elfalazott barlanghoz. Helyenkint segítség nélkül lehetetlenség áthaladni s egy vízmosásos szakadék ötven méternyi szédítő meredélyét, két ember támogatása daczára borzongva lépjük át. Hátunkat a falnak feszítve kell e néhány lépést megtenni s azért a barlangnak a jelenlegi körülmények közt látogatottságot nem jósolhatok.

Az ívezetes barlangnyílásban egy valószínűleg a török világból származó falnyomait találjuk. Innen a barlang neve is. Legutóbb az 1848/49. népfelkelés részesei használták menedékkül s az utról feléjük röpített honvédgolyókból nem egyet kaparhatunk a falról le, hova krajczármódjára ellapultak. 1849 tavaszán a görög husvétig több héten át tartózkodtak Krecsunyesd (Karácsonyfalva), Valisora, Stojenasza, Pestere (Barlangfalva) kompromittált felei, mialatt isteni tiszteletet is végeztek itt s élelmes vállalkozók laczikonyhákat rendeztek be. A mészfalon erős rozsdamarást észlelhetünk s a haragos vörösrre festődött foltok gyors mállásnak vannak alávetve. Barlangunk 12 m. távolságra balfelé ismét a szabadba nyílik. Itt egy sziklaparkányra jutunk ki. É. É. Ny. halad a barlang s közönkint ingadozó görbüléseket tesz, falain vízfolyási barázdák, vésetek sorozatát s színtáji hullámzását örökítve meg. Ezekből ítélve 1 m. magas patak medréül szolgált e barlang s a vésetekből következtetve, erős hullámverésnek s csapongásnak volt a víz tükre időnkint kitéve.

A boltozat helyenkint erősen felmagasodik s kürtőszerű táglásaiban egész denevérrajoknak ad buvóhelyet. Hatalmas guano-halmakon kell előre tapogatódnunk e miatt s egész felhőzet lép el egyszerre a megriadt állatokból, úgy, hogy alig győzzük a ránk tapadó ficzánkoló példányokat magunkról lefejtetni.

A végső szakaszban egy óriás kő zárja el utunkat. A denevérek csapongása daczára átmászva azon a mellett meg egy rövid s mind inkább keskenyülő ágat találtam, hol a felszín nagy dolinái egyike szivárogtatja le vizét.

A 76 méter hosszúra mért barlang praehistorikus leleteket is tartalmaz. Én a barlangot nagynevű tudósunk: Hunfalvi János-úrtól kívántam elnevezni.

A Hunfalvi J. barlang színvonalában a Magura szirthomloks

zatában pár jelentéktelen odut vehetünk az országútról észre. Dup a Colcu Corbuluj (Hollókő, Hollószikla) néven ismerik a pásztor-gyermekek, kik a tetőről néha oda merő kíváncsiságból lecsúsznak. Mi is példájukat vagyunk kénytelenek követni s visszatérve a Hunfalvy barlang nyaktörő sziklaösvényén a Magura elébb laposára s onnan ide kell kerülnünk. Odább még van egy hasonló üregecske. Egyik sem érdemli meg a fáradságot.

Mindezek közel a Magura tetőhöz helyezkedtek el a meredeken megszakadó falazat felső párkányán s mint helyrajzuk is mutatja a Szabó József barlang (Balogu), valamint a Hunfalvy János barlang (Zidu sel din sus) egyaránt a felszínről a dolinákön át beszivárgó, vagy a múltól szólva beáradó víz physical és chemical munkájának köszönik létrejövetelüket. A Szabó barlangnál a Dringuna (Csergettyü) dolina főtényező vala s lehetséges, hogy a nagy üreg részenként jött létre olyképen, hogy az első szakasz kialakulása után lassankint a hátsó két szakasz is kitágult a rétegek csapásain elészivárgó s a felületről állandó növedéket nyerő víztömeg romboló bontó hatása következtében. A Hunfalvi J. barlang határozottan kitörési barlang, melynek vízárja a más nyíláson belül zuhogott egykor ki s utóbb hatolt csak elébb.

Az erdők lepusztultával a külső mélyedésekben felgyűlő víz elpárolgása is növekedett s általán a vízrajzi viszonyok oly kedvezőtlen alakulást vettek, hogy többé patakszerű ár nem keletkezhetett. A napjainkban idejutó csapadék koncentrálódását egyébként épen a belső üregesedések sokasodásával beállott nagy megosztásból is kimagyarázhatjuk s egyik látható eredményeül e sokféle ágazó vízhálózatnak az épen Karácsonyfalva felett kibuzgó gazdag forrás tekinthető. A tölcséres dolinák leszivárgása egyébként meglehetősen lassan megy, úgy, hogy a Magura tőszomszédságában emelkedő Magulicsa tetőn egy ilyen időszakí tó még nyár végén is szemlélhető. A kisebb odúk a falazatnak kívülről kezdődő elmállásából keletkeznek.

3. Zidu d'in ios = Alsó elfalazott barlang. A Hunfalvi János barlang alatt egy kis barlang található még; de oda azért közvetlenül a felső barlangtól lehetetlenség s ki kell mennünk ismét a Magura déli szegélyeig s le kell szállnunk a mészfokokon majdnem odáig, hol a mésztömzs a melaphyrra települt. Ott párhuzamosan a felső Ösvénnyel harántul ismét betér egy kecskecsapás a szikfafal alá s azon megközelíthetjük szóbanforgó barlangunkat.

A barlang még innen 10 m. magasban fekszik s bár a mohó-

szalagokon s vékony sziklapárkányzaton embereink macskamódra kapaszkodnak, mi csak segítségükkel emeltethetjük magunkat a magasba. Alig 21 méter mély barlangba esik tekintetünk, mely nevét a torkolatban felismerhető zárfaltól vette. Úgy látszik a tatárjárás idején ezt is menhelyül használták s kitűnően védett helyzetében egy pár családnak is biztos menedéket nyújthatott. Ásatásom praehistoricus maradványokhoz nem vezetett s csupán újabkori cserepek és asztalhulladékok kerültek ásónk nyomában napfényre.

E barlangtól még a Vurtyes (= Werk-akna: dolina) nevű üreghez kell leereszkednünk s azután a Feredő (= Feregyo) nevű kis üreget látogatjuk meg. Ez épen a mész alsó határán képződött s valószínűleg egy korábbi forrás nyilatául szolgált s utóbb omlás következtében növekedett kis üreg. A sajátságosan levált mészrétegekből természetes gyámoszlop és párkányutánzatok képződtek s a nép phantasiája e miatt ragaszthatá reá a különben nem indokolt Feredő elnevezést. Víz csupán tavasszal buzog itt ki.

És ezzel bevégezve a Magura déli sziklafalába mélyedő barlangok leírását, olvasóimat a nyugati oldalra vezethetem át.

4. Ott a Farkas verem (Gropa Lupului) képezi első állomásunkat. Előtte mély szakadék tátong s csak egy ösvényen juthatunk el hozzá. Ivezetes torkolatán belépve sziklatuskókat látunk a juh és kecsketanyára utaló üregben. A boltozat időnkint omladozik s ezt elősegíti a háttérbe benyúló repedés is, mely kürtőszerűleg tátong ott s erős vízesés színhelye lehet időnkint. Ottjártamkor különben egészen száraz volt a barlang, mely összeviszsa alig 10 méter hosszú.

E barlangtól három nagy dolina mellett lejtünk Barlangfalvára (Pestere). Egyik dolina közvetlenül a Farkasverem fölé helyezkedett s az szolgáltathatja oda az említett vízfolyást.

Barlangfalva a mily sok reményre jogosított elnevezésével, ép oly keveset eredményezett. Igazán érthetetlen minő jogcímen jutott névéhez, mert alig tételezhetjük fel, hogy a falu által kitöltött dolinákat vették volna az elnevezés idején alapul.

A Magura éjszaki szélébe összeviszsa két szót is alig érdemlő odu mélyed.

B) A boiczai Magura barlangjai.

Ismét a Karácsonyfalva - boiczai szorost (Intra Piatre) kell kiindulási pontul választanunk. Az imént bejárt karácsonyfalvi Ma-

gura átellenese, a boiczai Magura, hova a kijáró legkönnyebben Karácsonyfalva utolsó házából esik.

A Magura szintén melaphyrra telepedett s nyugatnak dülő meredjén lépcsős egymásutánban három, míg a hozzá izülő, de valamivel magasabb Vertopban egy barlang képződött ki. Ezeket köznyelven Csűrők (Sur) nevezik.

Fárasztó hegyi úton érhetjük el ezeket; de legalább a gyakori pihenők alatt szép kilátást élvezünk nemcsak az átellenes Magura festői alakzatain, hanem ki a Marosig futó völgyön végig, sőt tekintetünkkel amarra délnyugatra a Ruszka-Pojánához futó hullámos hegyvidéket is jó messzi elkísérhetjük. Az út nehezebb része ott veszi kezdetét, hol a mészfal közelébe érkezünk. Majd mozgó kőáron kell átküzdeni magunkat; majd tüskés cserjék közt kapaszkodunk bujkálva felfelé, úgy, hogy minden lépés fárasztó erőfeszítésbe kerül s kalapunk, ruhánk mindegyre veszélyben forog.

1. Vezetőink tanácsára, ha már benne vagyunk a fáradságban, jobbnak láttuk a Vertop kis barlangjáig, vagyis a legfelsőbb üregig terjeszteni ki fáradalmainkat. Fájdalommal kelle ott konstatálni: hogy sem alakja, sem terjedelme nem vala méltó a kiállott fáradsalmakra. Tulajdonképen egy 9 m. hosszú sziklarepedés, mely az esővíznek köszöni folytonos tágulását. Hogy alig látogatja valaki: azt gazdag galagonya csipkerózsa torlasza bizonyíthatja.

2. Leplezhetetlen boszankodással tértünk tehát e silány eredmény színhelyéről vissza s némi kellemetlenséggel vettük, midőn egy elég tág nyílást mutattak meg embereink. A barlangüreg elég kecsgetető lett volna, csak hogy nem épen kényelmes szírtoldalt kell megmászni odáig. Az előcsarnok még keveset ígérő s onnan csak hasoncsúszva érjük el az éles mésztörmelék barátságtalan érintése közben a hátsó szakaszt, hol egy oldalfülke igényli figyelmünket előbb. Tulajdonképen vízcsatorna e fülke s időnként gyors vízfolyás rohan be rajta a jelekből ítélve.

A fő üregben ritka szép stalagmitsoport fogadott. Épenséggel nem csodálhatjuk, ha a bányász nép babonasága alvilági szellemek művének nézi s »oltárt«, »orgonát« lát benne, ide képzelve még a csak bűbájos hatalommal láthatóvá váló aranykincseket. A pikkelyes, csipkézetes felületen szép orgonasípfarmák váltakoznak s az alig elillant vízcsepp lehelletszerű képződésétől természetes obeliszkszerű formáig tömördek variatio ragyog gyertyánk világánál. A boltozatról is természetes stalagtitek csüngnek alá s csak az kár: hogy a vásárnaponkint fellátogató publikum nem kíméli.

A 65 méter hosszú cseppkő-barlangot az Akadémia állandó természettudományi bizottsági előadójának dr. báró Eötvös Loránd egyet. tanár úrnak nevével különböztettem meg.

A barlang őstörténelmileg is figyelmet érdemel. Az ősember jellegzetes földes, levelestörésű quarcz- és földpátdarát tartalmazó, rosszul iszapolt félegesen égetett cserepei díszítésben és czirádázott alakban egyaránt jelentkeznek. Újj-körömbenyomások, orr- betűzdelések, graphit, röthel-kaolin-máz a leggyakoribbak itt is, mint az átellenes Szabó József barlangban (Balogu.) Ép edény itt nem mutatkozott. Pár jáspis szilánkon kívül jűh-, tulok-, kecskecsont a leggyakoribb.

1848—49-ben itt is megfordultak a menekülők s úgy látszik a török-világban is felkeresték ezt a barlangot.

3. Nem sokkal alább hármass nyílású barlangra akadunk. Délnek két párhuzamos síkatorra nyílik s a harmadik nyugatra néz. Ezek találkozási központjában magas üreg, mely terjedelménél fogva teljesen méltó a »Csűr« elnevezésre. A nagy tereméből keskeny ág nyomul a Magura tömegébe. A barlangban hasztalan ásattam, de délnyugati portaléja előtt graphitos fényesre csiszolt cserepeket találtam.

E barlangtól jobbra egy beomlott barlang falai tátongnak. Ott is vannak őskori cserepek.

4. Egy hosszú kőgörgetegen érkezünk a legalsó csűrhez, bár előbb egy kirúgó sziklafokra kell kapaszkodnunk. 13 meter széles, 37 m. hosszú barlangnyílásba érkezünk most, de az íves boltról egy kürtőforma nyílás fel a tetőig szolgál. Ennek következtében a barlangban világító anyagra nem szorúltunk. Most jobb felé egy 13 m. hosszú oldalágba térve annak befejezéseül ismét egy dolinát találunk. A főbejáratától jobbra végezetül egy második kaput ismerünk fel, melynek előtornáczáról ugyan mai napság beszélni nem lehet.

Gazdag televényréteggel vegyülő talajából röthellel mázolt simított cserepeket ástak föl embereim. E barlangot a hunyadmegyei történelmi régészeti társulat nagyérdemű elnökének: gróf Kun G. Géza akadémiai tiszteleti tagnak nevééről gr. Kun G. Géza barlangnak neveztem el.

Mindezen barlangok a velük majdnem egy színvonalban eső átellenes karácsonyfalviakkal együtt mindazon kellékeket: nevezetesen a természettől való védettség, messze szolgáló kilátás, idegenektől nehezen megközelíthetőség el-

különített fennsíki legelő és tanyahely közelsége egyesítik magukban, melyeket az ősember az Érc-hegységben legalább sziklaházainak megválasztásánál szem előtt tartani látszott.

Boiczától délre a kalvária hegyül használt Cornyet (Somkő) oldalában látni még egy kis barlangot, mely ugyan aligha szolgált valaha tolvajok otthonául, mint nevéből: Tolvajbarlang következtetnünk kell. Végre meg kell említenem a szintén Boiczához tartozó s a Magulicsa nevű sziklatetőn elhelyezkedett időszakos tavat. Ez egy tág dolinát tölt ki s mint említém csakis tartós szárazság idején apad ki; de esőzés tavaszi hóolvadás jelentékenyen megnövelik ismét. A falusiak szerint a jégeső készítő salamonárok itt tanyáznak.

V) *Ormingyai barlangok.*

A Boiczától Brádnak forduló uton az első hágó után Ormingya nevű falut érjük. Ennek határa a Karácsonyfalvi Maguráig terjed s így ide tartozik az a barlang is, mely a Magura éjszak oldalán de hozzáférhetetlen magasságban látható. A néphit ide helyezi a rossz szellemek tanyahelyét s az éjjelente benne sívítózó baglyok hangjában hallják azokat. A rege szerint két leányt is elraboltak már egy ízben ezek. A két leány ugyanis anyja daczára elment a szomszéd falu negyeéjára (tavaszi ünnep) honnan többé soha vissza se tértek, mert beteljesült rajtuk a méltatlankodó szüle átka: vigyen el az ördög. Hét év múlva a patakából vették ki gyöngyüket s mindjárt tisztába voltak gyászos sorsukkal.

A barlang alatt elfolyó kis patak a Magulicsa és Magura közt megnyíló Repegya nevű szoroson át, éri el a boiczai patakot.

Ormingya második és felkereshető barlangját meglehetősen elrejtett helyen a falu templomától balra kivágó ösvényen kereshetjük fel. Elérve a tetőt, onnan egy erdőtáblán kis völgylapályra lejtünk. Az utunkba eső patakocská egyszerre egy hirtelen elészökellő mésztörmény felé siet s annak lábánál eltűnik. Ott pedig 7 méter magas barlangkapu nyílik meg, csak hogy a kis patak kényelmesebbnek találja egy rövid földalatti csatornát venni igénybe s csak áradás idején használja fel a barlang elő részét. Ott jártamkor a főbejárat 25 m. jó ismét felszínre s követi a barlangot majdnem végéig.

A tágas előcsarnok bányaszerűvé alakul s folytonos görbületekkel éjszokról délre összes kanyarulataival együtt 227 m. távolságban ismét a szabadba nyílik. Kivezető szakasza azonban inkább felvezetőnek mondható, melyen ép azért a vízfolyás, midőn erre alkalom nyílik, szintén a barlangnak lejt s hol összetalálkozik a

barlangi patakkal, ott eltűnve a barlangtól 110 méter távolságban Pestere (Barlangfalva) határán üti fel magát ismét.

A barlang tehát be- és kitörési képződmény s két ellentétes vízcsatorna összehálkozásából keletkezhetett. Benn a barlangban több ponton lep meg a cseppkődecoratio; de egészben a síkos talapon s a helyenkint eltörpülő összeszoruló méretek miatt igen lassú és kényelmetlen járás esik benne. 1848/49-ben félreeső voltánál fogva gyakran használták fel a valisoriaiak, gruelasi stb. lakosok.

Befejezve szemlémet legközelebb a hegység további folytatásában kinyomozott barlangokra fogok áttérni.

Déva, 1886. február 27.

TÉGLÁS GÁBOR.

Az európai nagy vízvásztó vonal magyarországi része.

Az európai nagy vízvásztó vonal a Weisskirchen helységről elnevezett horpadástól keleti irányban huzódik s a Vízoka hegy-csúcson éri el a magyar határt — az Osztravicza, Becsua és Kiszúcza forrásvidékén.

Innen a vízvásztó vonal az Odera és Vág között éjszaki, majd keleti irányban huzódik, nagyából összeesve az ország határával. A Keleti hajlás közepe táján viszen át a Kassa-Oderbergi vasut a Jablonkai hágón, mely a Kiszuczka és Olsza közti összeköttetést lehetővé teszi.

Az É. Sz. 49°30' s. K. H. 36°38' alatt, tehát ott, hol jelenleg a Csaczából Szájbus felé vezető vasutvonal van átvezetve, a Vág és a Szola közti vízvásztó délre kanyarodik s vele az országhatára is. Galiczia ezen délnyugati, hazánk területére beszögelő része, egészen a Szola forrásvidéke, míg ellenben az Árva és mellékfolyóinak vízkörnyéke Galicziába szögelik. A vízvásztó vonal az Árva s a Szola és Szkavicza között tehát itt is az országhatárával egybeesik. — E területen a Beszkid s a Lissza-Gora alatti hágók közvetítik az összeköttetést hazánk és Galiczia között.

A Lissza-Gorától, de még határozottabban a Zeleznicza-tól az Árva és Dunajecz közti vízvásztó s vele a politikai határvonal is egyenesen délre kanyarodik a Rohács nevű hegycsúcsig s innen újból keletre a Dunajecz és Béla közti területen.

A Béla patak felső, Koprovának nevezett része, illetőleg